

„Különítélet minden éjjel...”

KONTRAATTILA

*A különítélet megközelítései Pilinszky János
publicisztikai írásaiban*

1979-ben született Budapesten. Egyetemi tanulmányait a PPKE BTK magyar-filozófia és a Györi Hittudományi Főiskola hittanár–nevelőtanár szakán végezte. Jelenleg hitoktatóként dolgozik Tatán.

¹Vö. Leo Scheffczyk — Anton Ziegenaus: *Katolikus dogmatika VIII. A teremtés jövője Istenben. Eszkatológia.* (Ford. Szalay Mátvás.) Szent István Társulat, Budapest, 2008, 116.

²Vö. Dr. Előd István: *Katolikus dogmatika.* Szent István Társulat, Budapest, 1978, 675.

³Pilinszky János: *Különítélet. Vigilia,* 1964. december, 717. In: *Pilinszky János összes versei.* Osiris, Budapest, 2001, 81.

⁴Vö. Kabdebó Lóránt: *A harmadik napon átért passió. Pilinszky János költészete a Nagyvárosi ikonokig.* Kortárs, 1971. július. In uő.: *Versék között. Tanulmányok, kriti-*

Az ítélet gondolata központi jelentőségű a filozófiában és a vallásokban az eszkatológián belül.¹ A katolikus felfogás szerint a világtörténelem végén bekövetkező egyetemes ítélet mellett a beteljesedéshez az is hozzátartozik, hogy először a léleknek része kell legyen egy másik, egyéni ítéletben, amely rögtön az ember halála után következik, és végleg megállapítja örök sorsát. A klasszikus teológia tehát különbséget tesz különítélet és utolsó ítélet között. Az elsőt a Szentírás sehol nem említi kifejezetten, de egyes bibliai kijelentésekből lehet rá következtetni. Lukács evangéliumában a dúsgazdagról és a szegény Lázárról szóló példabeszéd azt mondja, hogy miután a koldus meghalt, rögtön elfoglalta kiérdemelt helyét („az angyalok Ábrahám kebelére vitték” — Lk 16,22), Jézus pedig a jobb latornak ígérte meg: „Bizony mondom neked, még ma velem leszel a paradicsomban” (Lk 23,43). Pál apostol is a halál után bekövetkező ítéletre figyelmezteti a korintusi híveket: „Mindnyájunknak meg kell ugyanis jelennünk Krisztus ítélőszéke előtt, hogy ki-ki megkapja, amit testi életében kiérdemelt, aszerint, hogy jót vagy gonoszt tett-e” (2Kor 5,10). A legmeggyőzőbb azonban az a mondat, melyet a Zsidóknak írt levélben olvashatunk tételünkkel kapcsolatban: „Amint az ember számára az a rendelkezés, hogy egyszer haljon meg, és utána ítéletben legyen része, úgy Krisztus is egyszer áldozta fel magát, hogy sokak bűnét elvegye” (Zsid 9,27). Mint minden deklarált hitigazság, ez is az egyház élő hitén alapul, és mivel a mindennapos igehirdetés nemcsak jóváhagyta, hanem magáévá is tette a híveknek ezt a hagyományos meggyőződését, a különítélet ténye teológiaiilag biztosnak tekintendő.²

Ha Pilinszky publicisztikáját végigolvassuk, azt látjuk, hogy a bibliai írókhoz hasonlóan ő is többnyire csak más témákba ágyazva beszél a halált követő személyes ítélethozatalról. A szöveghelyek pontos értelmének feltárását tovább nehezíti az a — szent szerzők kijelentéseire is érvényes — körülmény, hogy a szóban forgó szakaszok a „külön” előtag hiányában az egyetemes ítéletre egyaránt utalhatnak. Mielőtt azonban rátérnék a cikkek vizsgálatára, szólnom kell egy olyan négysoros versről, amely e tekintetben kivételt képez, s ahol az életműben egyedülálló módon Pilinszky konkrétan használja a kifejezést. A *Különítélet* című költeményről van szó, amely folyóiratban először 1964 karácsonyán, kötetben pedig az

kák. Magvető, Budapest, 1980, 264–265.

1970-es *Nagyvárosi ikonok* azonos című záróciklusának egyik darabjaként jelent meg.³

⁵Kabdebó Lóránt: *Különbéke és különítélet*. In Tasi József (szerk.): *„Merre? Hogyan?” Tanulmányok Pilinszky Jánosról*. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1997, 73.

*Különítélet minden éjjel.
Magányos exhumáció.
Kiemelek egy ismeretlen embert
a semmiből, és eleresztem őt.*

⁶Uo. 74.

⁷Pilinszky János: *Nem vétkezünk többé*. Új Ember, 1960. július 3. In uő.: *Publicisztikai írások*. Osiris, Budapest, 1999, 117.

⁸Vö. F. M. Dosztojevszkij: *A Karamazov testvérek*, I. kötet. (Ford. Makai Imre.) Jelenkor, Pécs, 2004, 364.

⁹Pilinszky János: i. m. 117.

¹⁰A kifejezés szerepel ugyan a Rómaiaknak írt levélben (vö. Róm 2,14–16), de Pál mást ért rajta, mint a kortárs teológusok. Nem úgy gondolja, hogy a (pogány) lelkiismeret majd csak az ítélet napján lép működésbe, hanem azon a napon különösen is tanúságot tesz majd. Az ilyen önkritika elővételezi az utolsó ítéletet, mint Bölcs 1,5–10-ben. A korabeli zsidók úgy gondolták, hogy Jahve egy választottja által hirdet majd ítéletet. Pál ezt a hitet Jézusra alkalmazza. A *dia Christu* prepozíció szerkezet Krisztus eszkatologikus

Kabdebó Lóránt Kortársban közölt tanulmányában megállapítja, hogy a Pilinszky-költészet *circulus vitiosus* („a hóhér kínozza áldozatát, az áldozat a költő áldozását kényszeríti”) jegyében született versek mindegyike már önmagában egy-egy különítélet. Költészete a történelemnek azt az esetét vizsgálja, amikor a szereplehetőségek csak a Passió celebrálásában való részvételre szorítkozhatnak, amely során a hóhér és áldozat összefüggő, egymást tételező története testesül meg. A szóban forgó költemény egyede ezért nem mozgást vagy cselekvést hordoz, hanem e változatlan körforgás egy-egy pillanatának ítéletére, azaz utólagos analizisére kiszemelt mozzanatát.⁴ Huszonhat évvel későbbi, *Különbéke és különítélet* című elemzésében a korábbi, történelmi olvasat lehetősége mellett megjelenik annak lehetséges „visszaolvasása” is. Korábbi álláspontját kiegészítve Kabdebó ezt írja: „Az elfogadás át kell hogy váltson a cselekvésre. Itt megszűnik a mártírium, a Passió követése. A költő elhagyja az ontológiát, a teológiát is. Elkeseredése olyan mélységig jut, hogy a Passió helyett az Utolsó Ítélet szertartására kérdez rá.”⁵ Ezáltal azonban ismét csak belelép a történelembe: „kimentí százada embereit a mártíriumból. Elég volt, olvasom a versben: ha „ők” úgy, akkor én így. Lehet másfajta ítélet is. Hallom mondani vagy kérdezni a versben: őbenne és általa.”⁶

Annak ellenére, hogy a szóhasználat — a kétféle ítélet megkülönböztetésének hiánya miatt — kevésbé egyértelmű, az Új Emberbeli cikkekben jobban körvonalazódik Pilinszky gondolatainak egyházi tanítással való összhangja. Az első, témával összekapcsolható írás címe: *Nem vétkezünk többé*. A második világháború befejezéséről szóló apokaliptikus leírás elején a végítélethez hasonlítja ugyan az összeomlást, amelyet Németországban tapasztalt, a szöveg további részében azonban inkább a személyes felelősség gyöttrő érzését domborítja ki: „Itt, a folyóparton, a béke és megkönnyebbülés első óráiban éltem át először igazán, hogy nincs valódi ártatlanság legalább némi büntudat nélkül. (...) Feküdtem a fűben, s a napsütéssel mintha Isten pillantása súlyosbodott volna rám. Időtlen volt rajtam ez a fényesség, s én mintha elsötétedtem volna benne. Felelős voltam a háborúért, életem minden egyes bűnével átháríthatatlanul felelős.”⁷ A megállapítás, melynek értelmében mindegyikünk mindenki előtt, mindenkiért és mindenért bűnös, Pilinszky egyik kedves olvasmányában, *A Karamazov testvérek*ben is megtalálható. Ez a Zoszima sztarec bátyjának haláláról szóló epizód vezérgon-

közvetítő szerepére utal.

Ez a kijelentés része Pál üdvösségről szóló jóhírének, hiszen számára az ítélet üdvösségre szól.

Vö. Joseph A. Fitzmyer SJ: *Levél a rómaiaknak*.

In Boros István (szerk.): *Jeromos Bibliakommentár*, II. kötet. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2003, 396–397.

¹¹Pilinszky János: *A bizalom és jutalma*. Új Ember, 1966. február 27. In uő.: *Publicisztikai írások*, i. m. 459.

¹²Uo.

¹³Vö. Dr. Előd István: i. m. 676.

¹⁴Simone Weil: *Kegyelem és nehézkedés*. Pilinszky János fordításai. Vigilia, Budapest, 1994, 132.

¹⁵Vö. Franz-Josef Nocke: *Eszkatológia*. In Theodor Schneider (szerk.): *A dogmatika kézikönyve*, II. kötet. (Ford. Cselényi István Gábor et al.) Vigilia, Budapest, 1997, 483–484.

¹⁶Boulad szerint mindenki önmagát fogja megítélni, ami sokkal nehezebb, mint ha valaki más tenné. Amikor ugyanis saját bűnösségemet hordozom, lehetetlen elmenekülnöm előle. Szent János egyik szövege azonban segíthet, hogy megszabaduljunk e rém-

dolata, amely később a regény más részeiben is visszacseng.⁸ Az ítéletről szóló tanítással való egybeesés viszont a cikkben egy másik szerzőre történő hivatkozás keretében bontakozik ki. A vonatkozó rész így szól: „Franz Kafka ifjúkori naplójában fejtegeti, hogy a lelkek és a világ tragikus zürzavarában az igazság felismerése, sőt még szolgálata se jelent mindent, sőt talán semmit se jelent, ha súlyát, erejét, ítéletét nincs bátorságunk magunk ellen fordítani, mint csillagász teleszkópját a távoli ködfoltok felé. Akkor, és csak akkor lélegezhetik fel bennünk és körülöttünk a meggyötört és megalázzott világ, s békélhetünk meg benne mi magunk is.”⁹

A különítéletről folyó teológiai diskurzus lényegi problémája, az „önítélet”¹⁰ lehetősége itt még csak burkolt formában fordul elő, egy hat évvel későbbi írás, melynek címe *A bizalom és jutalma* viszont már konkrétan foglalkozik vele: „Graham Greene-nek van egy novellája, melyben a haldoklónak megadatik, hogy átélje egy percre a halál utáni pillanatokat: úgy érzi, valahonnan szüntelenül nézi őt valaki, s ő annak a Valakinek a szemével, mindentudásával kénytelen látni nemcsak jelenét, hanem egész múltját, azt is, amit elfelejtett.”¹¹ Pilinszky az isteni irgalom természetéből fakadó nyitottság következményének tartja, hogy bizalommal beszélhetünk magunkról ebben a határhelyzetben, hiszen Istenhez való viszonyunkat a bizalom mint előfeltétel határozza meg. „Akkor nyugszom meg, akkor kapom vissza békém — folytatódik a szöveg —, ha teljes őszinteséggel igyekszem Isten rólam alkotott ismeretére jutni. Hiszen ez az ismeret, az ő látása nem ítélet — arra vár, hogy bűneimet magamra olvassam, s ő fölmenthessen. Ez a bizalom, a gyermek zokogó, megindult bizalmának jutalma.”¹²

Már az eddig idézett szövegek alapján is levonhatnánk a következtetést, hogy Pilinszky a különítélet voltaképpeni lefolyását önítéletként képzelte el. Akik elfogadják ezt a megközelítési modellt, azok szerint ez valószínűleg úgy történik, hogy az ember természetfölötti megvilágosítást kap, melynek következtében teljes tárgyilagossággal tudja magát Krisztushoz mérni, akiben mint tükörben saját állapotát szemléli, és maga vonja le a következményt abból, amit lát. Az ítélet eredményét illetően három út lehetséges: vagy alkalmas valaki arra, hogy Krisztussal élvezze az örök boldogságot, vagy még további tisztulás szükségeltetik számára ennek az állapotnak az eléréséhez, vagy pedig teljesen és visszavonhatatlanul alkalmatlan rá.¹³

Pilinszky saját szövegeinek tanúsága mellett az is alátámaszthatná a fenti feltételezést, hogy Simone Weil — akinek írásait nagyjából e cikkek megírásával egyidőben fordította, s akinek gondolatai állandó hivatkozási alapot jelentettek számára — egyértelműen az önítélet mellett foglalt állást. Egyik töredékében például ezt olvashatjuk: „Ne ítéljete. Még Jézus se ítélkezik. Ő maga az ítélet. A szenvedő ártatlanság mint a dolgok mércéje.”¹⁴

Ezen kívül az ítéletnek önítéletként való értelmezése támaszkodhat a jánosi eszkatológiára is, ahol nem mint kívülről kiszabott, külső te-

álomtól: „Ha szívünk vádol minket valamivel, Isten fölötte áll szívünknek. Ő mindent tud” (1Jn 3,20). Az ítéletkor az embert saját szíve elítélheti, ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy nemcsak magával kell szembenéznie, hanem a Megfeszítettel is, akinek kiáradó szeretete elnyeli a bűnököt. Éppen ebben rejlik a keresztény reménység értelme: a kegyelem erősebb, mint a bűn. Isten szeretete erősebb, mint az ítélete. Vö. Henri Boulad SJ: *A halálban ugyanis megszületünk.* (Ford. Kiss Gabriella.) Jezsuita Kiadó, Budapest, 2017, 205.

¹⁷Vö. Schütz Antal: *Dogmatika*, II. kötet. Szent István Társulat, Budapest, 1937, 654.

¹⁸Vö. Leo Scheffczyk – Anton Ziegenaus: i. m. 118–120.

¹⁹Vö. Pilinszky János: *Az igazság szolgálatáról.* Új Ember, 1969. március 2. In uő.: *Publicisztikai írások*, i. m. 587.

²⁰Uo.

kintély által megállapított és elrendelt büntetés jelenik meg egy evilági minta alapján, hanem mint magának a bűnnek szenvedést okozó következménye, amely a cselekvés természetéből adódik (vö. Jn 3,17–20). Az énnnek szerencsétlenné tevő bezárulása itt a szeretet elutasításából származik.¹⁵ Ezen az állásponton van például Henri Boulad is.¹⁶

Bármennyire vonzóan is tűnjék e megközelítés, nem szabad egyoldalúan kezelni, hiszen valójában a teológiai tényállás és Pilinszky saját koncepciója is összetettebb ennél. Abban mindenki egyetért, hogy az ítélőbíró Jézus Krisztus, az ítélet tárgya pedig a lefolyt élet természetfeletti szempontok szerint való erkölcsi értékelése.¹⁷ Csak az ítélet módjára vonatkozó elképzelések mutatnak némi eltérést. Az önítélet lehetőségét vitatók szerint kérdéses, hogy egy természetes (még ha élesebb) megismerés elégséges-e a tökéletes ítéletalkotáshoz. Éppen a bűnös, aki egocentrizmusában vak maradt Isten állandó kegyelmi ajándékára, és minden érzékét elvesztette iránta, nem ismerheti fel életének valós lehetőségeit tisztán önmagából. A felismerés tehát előfeltételez valamifajta közlést. További probléma, hogy Isten, az igazságos, az önmegítélés elmélete szerint soha nem szállna síkra cselekvően a hátrányt szenvedők joga mellett, és — minthogy az ítélet a büntetés mellett a jutalmazást is magában foglalja — önreflexiójában az ember maga is képes volna a jutalmazás aktusára. Mindezen megfontolások kapcsán azonban két szempontot semmiképpen sem szabad figyelmen kívül hagyni. Először azt, hogy az ítéletnek két oldala van: nemcsak a bűnös áll a mindentudó Isten előtt, hogy ítéletet mondjon róla, hanem az is, aki talán minden erejével Isten és felebarátai szeretetére törekedett. Másodszor pedig azt, hogy Jézus, akit az Isten az élők és holtak bírójául rendelt (vö. ApCsel 10,42), ugyanaz, aki úgy szerette az embereket, hogy életét áldozta értük, aki könyörületes, ugyanakkor másoktól is elvárja az irgalmasságot (vö. Mt 18,23–35), és „ügyvédje” a földön szenvedőknek.¹⁸

Az igazság szolgálatáról című, pár évvel későbbi írásában Pilinszky ugyanezt az összetettséget hangsúlyozza. Igaz, itt nem a halál utáni ítélet, hanem a bűnösökkel szembeni magatartás szolgáltatja a kiindulópontot: a tettenérés pillanata, melyben a bűnös szinte egyenlőnek mutatkozik tetteivel, s egy tehetetlenül kiszolgáltatott tárgy szintjére fokozódik le „a kutató pillantások kereszttüzeiben”. Ez az ember és ember közötti szituáció szerinte nem lehet más, mint aránytalanul egyenlőtlen. A mi szerepünk pedig legfeljebb az lehet e perben, hogy szolgálati közvetítők legyünk, mivel az ítélet elsőrendűen Isten ügye.¹⁹ A ritka határhelyzet a szerencsétleneket közvetlenül a halál és Isten közelségébe vonja, ezért nincs más választásuk — állapítja meg Pilinszky — „mint a rájuk nehezedő igazság teljes és tökéletes elfogadása vagy teljes és tökéletes elvetése. (...) A bűnös most az igazság ítéletével áll szemben. Ha van ereje befogadására, megmenekült; ha nincs ereje hozzá, még mélyebbre kerül a hazugságban.”²⁰

²¹Uo. 588.

²²Pór Péter véleménye szerint Pilinszky tévesen tulajdonította e mondatot Rilkének. Feltételezése az, hogy a költő különféle, Rilkétől származó és róla szóló mondatokat kontaminálhatott az emlékezetében, elsősorban egy neves formulát, egy Lou Andreas-Saloménak írt, 1903. november 17-i levélből: „Valóbbnak lenni a valóság között” („Wirklicher unter Wirklichem zu sein”) és Monique Saint-Mélier elhíresült mondatát: „Ha látni akart valamit, Rilke behunyta a szemét.” Vö. Pór Péter: *Az átváltozott Pí ta: Rilke és Pilinszky*. In uő.: *Léted felírata*. Balassi, Budapest, 2002, 279.

²³A mondatot különböző változatokban idézi a *Hős és szent* (Új Ember, 1961. december 24.), az *A kétféle közhelyről* (Új Ember, 1968. december 8.), a *Hogyan és miért?* (Film, Színház, Muzsika, 1973. január 13.), a *Látszat és valóság* (Új Ember, 1975. november 16.), a *Két „rendhagyó” szent* (Új Ember, 1980. április 6.) című írásokban és több vele készült interjúban.

²⁴Az idézőjelbe tett szövegrész utalás Bernanos egyik regényének befejezésére. Vö. Georges Bernanos: *Egy falusi plébános naplója*. (Ford. Just

A hipotézist, mely szerint Pilinszky az ítéletet inkább önítéletként értelmezte, ugyan még joggal tarthatnánk fenn ezek alapján, a cikk második felében található gondolatmenet azonban tovább árnyalja a problémát. Megállapítja, hogy a cselekedetek valóságtartalmát egyedül Isten látja, ítélezni éppen ezért egyedül az ő végzetetlen tapintata és veséig ható igazsága képes. Ennek magyarázata Pilinszky szerint a tények és a valóság megkülönböztetésével lehetséges: „A tények, emberi világunk tényei mindenkor részei a valóságnak, de sohase azonosak egészen vele. A tények: az emberé. A valóság: Istené. Földeríthetjük a tényeket, s igyekezhünk azokat egyeztetni a valósággal — ez minden.”²¹ Ha tehát az ember csak a tények feltárásáig képes eljutni önerejéből, úgy az önítélet sem lehet az élet egészére vonatkozó maradéktalanul pontos diagnózis, hiszen a valóság tulajdonképpeni természete továbbra is rejtve van számára az isteni közlés előzetes aktusának hiánya következtében. Az elgondolás mögött minden bizonnyal az a Rilkének tulajdonított mondat („Rettenetes, hogy a tényektől sose ismerjük meg a valóságot!”)²² áll, amelyet Pilinszky annyira meghatározónak érzett saját világképének formálásában, hogy öt különböző cikkében is hivatkozott rá.²³ Ha tehát a tények és a valóság megkülönböztetése nem is oldja fel teljesen az önítélet lehetősége és az isteni ítélet közötti látszólagos ellentmondást, annyi bizonyos, hogy ennek egy lehetséges kísérletévé válik.

Két olyan írást érdemes még említeni, amelyek közvetve ugyan, de mégis egyértelműen kapcsolódnak ehhez a témához. Az első a *Párizsi filmlevél*, amely két 1971-ben bemutatott filmről (Visconti: *Halál Velencében*; Schatzberg: *Pánik a Needle Parkban*) szóló kritika. A cikkben Pilinszky az alkotások rövid ismertetése és véleményezése után egy — a bűn általánosságát érintő — elmélkedésbe kezd. Abból a tényből indul ki, hogy a jó művészetben azért nem maradhat semmi sem elszigetelt, speciális jelenség, mert az ábrázolt emberi sorseseeményeket a szerző mindig egyetemessé avatja. Az eszmeifuttatás így folytatódik: „Dosztojevszkij Raszkolnyikovja ezért nem azonos a ponyvatermék és az újságcikk gyilkosával. Raszkolnyikov te vagy, és én vagyok, annak ellenére, hogy se te, se én nem öltünk embert. Ha jól emlékszem, Bernanos írta valahol, hogy valamennyien esendő emberek a „bűnösök közösségében élünk”, s így nincs valódi katarzis ennek a közös kínlódásnak valóságos megélése (átvállalása és tehermentesítése) nélkül. „Minden kegyelem”,²⁴ igen, de ebben az isteni „fölméntésben” csak az osztozhat, aki nem méricskéli, nem viszonyítja saját gyengeségét a mások esetleg sokkal nagyobb vétkeihez, ily módon kívánva egy viszonylagos morál lajtorjáján jobb, különb, tisztább lenni a „többiekénél”.²⁵ Az ítélethez tehát nem csupán a bűn objektív súlyát, hanem a szabadság mértékét és a kegyelmet is figyelembe kell venni. Ez azonban — amint Pilinszky a következőkben megerősíti — nem történhet kizárólag az ember önreflexiója által: „A bűnök,

Béla.) Szent István Társulat, Budapest, 2009, 244.

²⁵Pilinszky János: *Párizsi filmlevél*. Új Ember, 1971. augusztus 1. In uő.: *Publicisztikai írások*, i. m. 651.

²⁶Uo.

²⁷Pilinszky János: *Az imádság szerepe a világban*, Új Ember, 1981. január. 4. In uő.: *Publicisztikai írások*, i. m. 817.

²⁸Pilinszky János: i. m. 818.

bűneink hierarchiáját megítélni — nem a mi dolgunk. Az ítélet egyedül Istené. A mi egyetlen lehetőségünk az osztozás a közös bánatban és az ingyenes kegyelemben.”²⁶

A második, *Az imádság szerepe a világban* című írás ennél valamivel konkrétabb, bár itt sem állapítható meg teljes biztonsággal, hogy a személyes vagy az általános ítéletről van-e szó. Az Úr csöndjébe beleszemmisülő, néma imádságot Pilinszky az „önzetlenség iskolájának” nevezi, majd odakapcsolja az ítélethez: „Arra tanít, ezerszer jobb a saját bűnünket ismernünk, mint másokét, hiszen a Bárány színe előtt se másokról kell majd beszámolnunk, hanem egyedül saját magunkról, egyedül saját vétkeinkről kell majd számot adnunk.”²⁷ Ahogy azonban az imádságban, úgy az ítélet aktusában sem lehet felcserélni a dialogikus formát egy feltételezett belső monológra. Legfőbb kérdésünket egyedül Isten tudja megfogalmazni, mivel „szívünk egyedül Isten fogalmazásában képes a tiszta beszédre, számíthat hatékony beszédre és meghallgatásra”.²⁸ Ez az a kegyelmi pillanat, amikor „a Bárány egyedül engem néz, s egyedül engem kérdez, s egyetlen szó erejéig se mások bűneiről, hanem egyedül a saját bűneimről” — írja.

A személyes ítélet eddig taglalt fő kérdése, hogy vajon az Isten ítéli-e meg az embert, vagy az ember ítéli meg önmagát azzal, ahogy döntéseit meghozza, a kinyilatkoztatás erre vonatkozó szűkszavúsága miatt továbbra is megválaszolhatatlan marad. Nem is az a fontos azonban, hogy állást foglaljunk — ahogy Pilinszkynél is a kétféle megközelítési mód közötti ingadozást tapasztaljuk —, hanem hogy tudatosítsuk, mit jelenthet számunkra ez a speciálisan katolikus tanítás, melynek értelmében végigjárhatjuk életutunkat az igazság fényénél, és elérkezhetünk a szeretet teljességére.

MARTON ÁRPÁD

Zarándokok

*Leszállt az est. A napraforgók
földre szegezett tekintettel állnak,
várván föloldozást, mint zarándokok
el nem követett bűnökért.
Miért? Egyik sem kérdi.
Mint józan korba lépett férfi,
lehajtott fejjel állnak, elfogadva
a lét törvényét, mely nem nyújt indokot.
Bölcs dolog, nagy tanítás. Ha kél a Nap,
s fejük fölemelik, akkor sem kérdezik:
hány nap az élet. Lélek
vár sorsára bennük megadón.*